መድሃኔ ሃይለ፡ ኤርትራ ኣብ ሓጺር ዕድመ ናጽነታ ካብ ዘፍረየቶም ብሉጻት ደቃ ሓደ

መድሃኔ ሃይለ፡ ኣብ 1971 ኣብ ኣስመራ፡ ዕዳጋ ሓሙስ ተወሊዱ። ናይ መባእታ ደረጃ ትምህርቱ ኣብ እንዳ ስላሴ፡ ናይ ማእከላይ ደረጃ ኣብ ቦኖ ቮለንቲ፣ ናይ ካልኣይ ደረጃ ትምህርቱ ድማ ኣብ'ቲ ብዙሓት ብሉጻት ተመሃሮ ዘፍረየ ቤት ትምህርቲ ሳንታ ኣና ተማሂሩ።

ኣብ 1991፡ ንኣማኢት መንእሰያትን ተረኪብቲ መጻኢት ኤርትራን ኣብ ዩኒቨርስቲ ኣስመራ ክጽንበሮም እንከሎ፡ እታ ከበልጽጋን ከማዕርጋን ኢሉ፡ ዝለዓለ ደረጃ ትምህርቲ ዝቐስመላ ዝነበረ ሃገሩ፡ ድሕሪ ዓሰርተ ዓመት መዳኅኒ ኣዳልያ ትጽበዮ ከም ዝነበረት፡ ብባህታ ናጽነት ኤርትራ ተፈሲዩ ዝነበረ ልቡ ከስተውዕለሉ ኣይክኣለን። ንተጋደልቲ ከም ኩሎም ናይ ሽው መንእሰያት፡ ብኣኽብሮትን ፍሉይ ፍቕርን እዩ ዝጥምቶም ዝነበረ። ገሊኣቶም፡ ድሕሪ ቁሩብ ዓመታት በላዕቲ ሰብ ክቐየሩ ምኳኖም፡ ወይ 'ውን ነቲ ድሮ ኣማዕቢሎሞ ዝመጹ ስቱር ኣራዊታዊ ጠባያት ቃልዕ ኣውጺኦም፡ ንብዙሓት ንጹሃት ዜጋታት ግዳይ ክገብሩ እዮም ኢሉ ፈጺሙ ኣይሓሰቦን።

ኣብ ኣስመራ ዩኒቨርስቲ፡ ናይ ቀዳማይ ዓመት ትምህርቱ ወዲኡ ናብ ካልኣይ ዓመት ዝሰገረላ እዋን ሓንቲ ካብተን ነጥበ-መቐይሮ ናይ ሂወቱ እያ ኔራ። ኣብ ፍትሕን ርትዕን ዝነበሮ ዘየወላውል መርገጽ ፈኺም ክብለሉ ዝጀመረ ግዜ እዩ ኔሩ። ሽዑ፡ ናይ ሕጊ ትምህርቲ ክመሃር ወሲኑ፤ ኣብ ኣስመራ ዩኒቨርስቲ ኣብ ዝርከብ ክፍሊ ሕጊ ድማ ተመዝጊቡ። ብኡ ቐጺሉ። ኣብ 1998፡ ሓደ ካብቶም ቀዳሞት ናይ ሕጊ ምሩቓት ድሕሪ ናጽነት ኤርትራ ኮይኑ ተመሪቑ።

ኣብ ኣካዳምያዊ ዓመት 1993/94፡ ከም ኩሉ ተመሃራይ ዩኒቨርስቲ፡ ብመደብ ሃገራዊ ኣገልገሎት ኣብ ምምህርና ተመዲቡ፡ ኣብ ቤት ትምህርቲ ደንደን (ላሳለ) ንሓደ ዓመት ምሂሩ። ትምህርቱ ክቕጽል ናብ ኣስመራ ዩኒቨርስቲ ኣብ ዝተመሰሉ እዋን፡ ክፍሊ ሕጊ ኣስመራ ዩኒቨርሲቲ ተመሃሮ ብዲግሪ ከመርቕ ዓቕሚ ሰብ ስለ ዘይብሉ፡ ብደረጃ ዲፕሎማ ጥራይ ኢኹም ክትምረቑ ዝተብሃለሉ ኣካታዒ ዓመት እዩ ኔሩ። እቲ ዘገርም ግን ዓቕሚ ሰብ የለን እንዳተባህለ፡ ከም በዓል መምህር ከሰተ ሃይለ ዝኣመሰሉ ምኩራት መማህራን ናይ ዩኒቨርስቲ ኣስመራ፡ ክሳብ ሕጂ "ክዱን ብኣፈ-ስላሴ" ኮይኑ ተሪፉ ብዘሎ ምኽንያት፡ ብኣልማማ ካብ ስራሕ ዝተሰጎጉሉ ግዜ እዩ ኔሩ። ብድሕሪ መምህር ከሰተ ሃይለ፡ ክፍሊ ሕጊ ናይ ኣስመራ ዩኒቨርስቲ ዳርጋ ለሚሱ እዩ ኔሩ። መድሃኔንን ብጾቱን ግን ምስ ኩሉ ብድሆታቱ፡ ብዲግሪ ክንምረቕ ኢና እንደሊ ኣብ ዝብል መርገጺኦም ጸኒዖም ተኻቲዖም። ንሕጂ ኣይክኣልን እዩ፡ እንተኾነ ግን ድሕሪ ሓደ ዓመት ናይ ዲግሪ ፕሮግራም ክቕጽል እዩ ስለ እተብሃሉ ንሽዑ ብዲፕሎማ ተመሪቖም ተፋንዮም።

እቲ ናይ ሓደ ዓመት ግዜ ብላሽ ከይጠፍእ ብዝብል ቅዱስ ሓሳብ ዳርጋ ብምሉኦም እቶም ቀዳሞት ምሩቓት ሕጊ ምስ ተዓለምቲ ሳልሳይ ዙርያ ሃገራዊ ኣገልገሎት ንሳዋ ወሪዶም። መድሃኔ ሓደ ካብኦም ስለ ዝነበረ፡ ናይ ሽዱሽተ ወርሒ ታዕሊሙ ወዲኡ ኣብ መወዳእታ 1996 ነስመራ ተመልሰ። ኣብ 1996/97 ኣካምድያዊ ዓመት ድማ ናይ ዲግሪ ትምህርቱ ክቕጽል እንደገና ኣብ ኣስመራ ዩኒቨርስቲ ተመዝጊቡ ትምህርቱ ቀጸለ። እዚ እዋን'ዚ መድሃኔ ብርእዮ ክበልሕ ዝጀመረሉ ዓመታት እዩ ኔሩ። ኣብ 1996፡ ኣዋጅ ነጻ ፕረስ ምስ ተኣወጀ፡ ኣብ ዓመቱ፡ ናይ ብሕቲ ጋዜጣታትን መጽሄታትን ከጉላዕልዓ ጀሚረን። መድሃኔ ድማ፡ ንህዘቢ ከገልግለላ፣ ንሕብረተሰብ ከንቅሓላ፣ ንመሰል ክጣበቐላ፣ ንፍትሒ ክካትዓላ ብዝብል ሃገራውን

ሓላፍነታውን ሕልና፡ ንጋዜጣ ቀስተ-ደበና ኣብ 1998 ምስ ካልኦት ሓዕሩኽን መማህርትን ብምዃን መስረትዋ። እቶም ፈለማ ክትጅምር እንከላ ምስ መድሃኔ ዝነበሩ መስረትን ኣባላት ቦርድ ምስንዳእን፦ ሚልክያስ ምሕረትኣብ፣ ዮሴፍ ኣልኣዛርን ሃብተኣብ የማነን እዮም። ኩላቶም ኣብ ኣስመራ ዩኒቨርስቲ ክፍሊ ሕጊ ተመሃሮ ዝነበሩ እዮም። ድሒሩ ግን ሚልክያስን መድሃኔን ምስ ካልኦት ተወሰኽቲ ኣባላት (በዓል ተመስገን ገብረእየሱስን ካልኦትን) ቀጺሎም። ሚልክያስ ዋና ኣሰናዳኢ፡ መድሃኔ ድማ ምክትል ኣሰናዳኢ ኮይኖም ስራሕ ጋዜጠኝነት ብኣድማዕነት ተተሓሒዞሞ። ጋዜጣ ቀስተ-ደበና ንመጀርታ ግዜ ብ25 ሕዳር 1998 እያ ኣብ ዕዳጋ ውዒላ። ከም ኩለን ጋዜጣታት ብሕቲ ድማ ሰለይ እንዳበለት እግሪ ተኺላ፤ ሓንቲ ካብተን ቀንዲ ንፖሊሲታት መንግስትን ጉድለታት ሓለፍትን እትእርም ነቓፊታዊት ጋዜጣ ብምንባራ ብህዝቢ ቀልጢፉ እያ ተፈትያ።

መድሃኔ፡ ብኣዕርኽቱ ፍቱው፣ ተዋዛዛይ፣ ሕዉስን ዕዉትን መንእሰይ እዩ ኔሩ። ኣብ ስፖርት ዝነበሮ ተገዳስነት ድማ ዕዙዝ ነይሩ። ተገዳስነት ጥራይ ዘይኮነ ግን ተሳታፍነቱ ኣብ ስፖርት ክሳብ ደረጃ ሻምፕዮን ዝበጽሐ እዩ ኔሩ። ቅድሚ ናጽነት፡ ብጸወታ ጠረጴዛ ተኒስ፡ ንኤርትራ ወኪሉ ክሳብ ኣዲስ ኣበባ ብምጉዓዝ ንኡድ ዓወታት ሓፊሱ። ኣብ መጀመርታ ተስዓታት ድማ፡ ናይ ኤርትራ ውድድር ጠረጴዛ ተኒስ ሻምፕዮን ብምዃን መዳልያ ተሰሊሙ። ጸወታ ሰኪዐት (ባስኬት ቦል) ኣዝዩ ስለ ዝፈትው ኣብኡ 'ውን ንጡፍ ተሳታፍነት ኔርዎ። ንነዊሕ እዋን ኣብ ጸወታት ኩዕሶ ሰኪዐትን ኩዕሶ መረበብን (ቮሊ ቦል) ብዳንነት ኣገልጊሉ። ኮታ ኣብ ዓውዲ ስፖርት 'ውን ሓደ ካብቶም ህቡባት ስፖርታውያን ኔሩ። ኤርትራ፡ ኣብ ሓጺር ዕድመ ናጽነታ ካብ ዘፍረየቶም ብሉጻት ደቃ ሓደ መድሃኔ ሃይለ እዩ።

ኣብ ግዜ ኩናት ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ካብ'ቲ መጀመርታ ኩናት ዝተኸፈተሉ ግዜ፡ ማለት ካብ ግንቦት-ሰነ 1998 ጀሚሩ፡ ብተደጋጋሚ ንኽተት ኣብ ዝተጸወዓሉ እዋን፡ ብተወፋይነት ኣብ ምክልኻል ሃገርን ህዝብን ድልውነቱ ኣረጋጊጹ እዩ። ኣብ ዝተፈላለየ ኣሃዱታት ተወዚዑ ድማ ኣገልጊሉ። ቅድሚ ምእሳሩ ኣብ ዝነበረ ሓያሎይ ኣዋርሕ፡ ከም ፋይናንስ ክፍለ ሰራዊት 44 ኮይኑ ንነዊሕ ግዜ ኣገልጊሉ። ኣብ ኣሃዱኡ ፍቱው ኣብ ርእሲ ምንባሩ፡ ኣብ ግዜ ምዝንጋዕ ከም ግጥምን ካልእ ስነ-ጽሑፋዊ ስራሓትን ብምብርካት ንኣባላት ሓይልታት ምክልኻል (ዋርሳይን ይክኣሎን) ኣነቓቒሑ፣ ኣዛናጊዑን ሃገር ድማ ተኸላኺሉን እዩ። ክንዲ'ዚ ኹሉ ግን መድሃኔ ጽቡቕ ኣይረኸበን።

መድሃኔን መሳቱኡን፡ ብፍላይ ድማ እቶም ናይ መጀመርታ ናይ ሕጊ ምሩቓት፡ ወትሩ ካብ ብሕማቕ ዓይኒ ህግደፍ ተኸዊሎም ኣይፈልጡን። ኣብ መጀመርታ ተስዓታት፡ ነብሱ ይምሓሮ፡ ነፍስሄር ዳንኤል ተስፋይ ንፕረዚደንት ኢሰያስ ኣፍወርቂ፡ ብዛዕባ ፍሉይ ቤት ፍርዲ ወጣሪ ሕቶ ካብ ዝሓተተሉ እዋን ጀሚሩ፡ ናይ ሕጊ ምሩቓትን ተመሃሮን ብሕማቕ ዓይኒ ምስ ተጠመቱ እዮም። ድሕሪ ምረቓ 'ውን መብዛሕትኦም እቶም ኣብ ሚኒስትሪ ፍትሒ ተመዲቦም ዝሰርሑ ዝነበሩ መማህርቲ፡ ዝፍቀደሎም መሲልዎም ማሕበር ምሩቓት ሕጊ ከቑሙ ኣብ ዝወሰድዎ ተበግሶ መድሃኔን ብጾቱን እቶም ቀንዲ ተዋሳእቲ እዮም ኔሮም። እንተኾነ ግን በዓል ዓሊ በኺት (ሓላፊ ምምሕዳር ኣብ ሚኒስትሪ ፍትሒ) ነቲ ሰናይ ተበግሶ ብዓይኒ ጥርጣረ ስለ ዝረኣይዎን ዘይሚዛኑ ሂቦም ድማ ኣብ ትሕቲ ስውር ክትትል ሃገራዊ ድሕነት ከም ዝበጽሕ ስለ ዝገበርዎን እቲ ሰናይ ተበግሶ ከይሰለጠ ተቐጽዩ ተሪፉ።

ኣብ 2001፡ ኤርትራውያን ተመሃሮ ንዝለዓለ ትምህርቲ ንደቡብ ኣፍሪቃ ይብገሱ ኣብ ዝነበርሉ ግዜ፡ ክልተ ካብ ጋዜጠኛታት ነጻ ፕረስ 'ውን ናይ'ቲ ዕድል ተጠቀምቲ ክኾኑ በቒዖም ኔሮም። መድሃኔ ሓደ ካብኦም እዩ ኔሩ፤ እቲ ካልኣይ ድማ ኣማኑኤል ኣስራት እዩ። እንተኾነ ግን ሒደት መዓልታት ቅድሚ ንቕሎ ስለ እተኣስሩ ነቲ ወርቃዊ ዕድል ክጥቀምሉ ኣይከኣሉን። መድሃኔ ካብ ዝነበሮ ፍሉይ ጠባያት እቲ ዝድነቕ ንነገራት ኣቓዲምካ ናይ ምርኣይ ወይ ምንባይ ክእለቱ እዩ። ገና ተመሃራይ ዩኒቨርስቲ እንከሎ፡ ከም ዋዛ እንዳምሰለ ነዕሩኽቱ ወስ

ዘብለሎም ዘረባታት ኔሩ። ድሕሪ መመረኛታ ኣብ ዝህሉ ናይ ሂወትን ሞያን ቃልሲ በሊጽዎም ከም ዝርአ ይዛረብ ኔሩ። ብሓቂ ድማ ካብ 1998 ክሳብ 2001፡ ኣብ ዝነበረ ግዜ ብኣተሓሳስባ ኣዝዩ ረቒቕ ኔሩ መድሃኔ። ንጋዜጣ ቀስተ-ደበና ካብ ዘቕምዋ ኣዕኑድ እቲ ቐንዲ ንሱ እዩ ኔሩ እንተተብሃለ ምግናን ኣይኮነን። ብስለቱን ናይ ምትንታን ዓቕሙን እንዳተለወጠ እዩ ኸይዱ። መርኣያ ናይ'ዚ ድማ ኣብ'ቲ ዘዳልዎ ዝነበረ ጽሑፋት ወይ ርእሰ-ዓንቀጻት ናይ ጋዜጣ ቀስተ-ደበና ይንጸባረቕ ኔሩ።

ኣብ መስከረም 2001፡ ጋዜጠኛታትን ሰበ-ስልጣን መንግስትን ብዘይ ወዓልዎ ገበን ተጠቂኖም ክህደኑ ምስ ጀመሩ፡ መድሃኔ 'ውን ብኣባላት ጸጥታ ካብ ገዝኡ ተጨውዩ ንቤት ማእሰርቲ ተወሲዱ። እነሆ ድማ ልዕሊ ሓሙሽተ ዓመት ብዘይ ፍርዲ ኣብ ድጓና ህግደፍ ተዓጽዩ ይሳቐ ኣሎ። ኩነታት መድሃኔ ሎሚ ከመይ ኣሎ ብርግጽ ዝፈልጥ ሰብ የለን።

መድሃኔ ንኤርትራ ሰሪሑላ፣ ጽዒሩላ፣ ኣበርኪቱላ ከብቅዕ እቲ ዝግብኦ ሞሳ ኣይሃበቶን። እዚ ክኸውን ዝኽኣለ ድማ እቶም ኣብ ስልጣን ዘለዉ ውሑዳት መራሕቲ፡ ናይ ዝፈጸምዎ ጉድለታት ሓላፍነት ንምስካም ትብዓት ስለ ዝጎደሎም፡ ንበደላቶም ናብ ንጹሃት ዜጋታት ኣላጊቦም ንነብሶም ሓራ ክገብሩ ስለ ዝደለዩ'ዩ። ንመድሃኔን ንኻልኦት ንጹሃትን መሕብኢ ገጽ ጌሮሞም። እዚ ንግዚኡ ዝሰርሕን ዘዛልቕን ውዲት ይመስል ይኸውን። ኩሉ ነገራት ግን ከምኡ ኢሉ ኣይክነብርን እዩ። ውዒሉ-ሓዲሩ ሓቂ መዓልታ ሓልያ ክትወጽእ ስለ ዝኾነት ንጽህና መድሃኔን ካልኦት መተኣስርቱን ብመዓልቱ ክምስከረሉ እዩ። ብኣንጻር እዚ ኹሉ ኣብ ውሽጥን ኣብ ደገን ዘሎ ህዝቢ ኤርትራ ብዛዕባ እዚ ዝፍጸም ዘሎ ግፍዕታት ዘርኣዮን ዘርእዮ ዘሎን ዝሕቱል ግብረ-መልሲ ነቶም ተኣሲሮም ዘለዉ ንጹሃት ዜጋታት ካብ ጸርፊ ዝኸፍእ በደል እዩ እሞ፡ ንሳቶም ቀልጢፎም መዋጽኦ ምእንቲ ክረኽቡ ኩሉ ኤርትራዊ ዘዝክኣሎ ከበርክትን ነቲ ዝካየድ ዘሎ ቃልሲ ኣንጻር ምልኪ ድማ ከበራትዖን መድረኻዊ ሓላፍነቱ እዩ። ምቾት፣ ሃብቲ፣ ስስዐ፣ ንዓይ ይጥዓመኒ፣ እንታይ ኣእተወኒ ወዘተ ዝብል ኣተሓሳስባታት ኩሉ ግዚያዊ ነገራት'ዩ፤ ሓላፊ እዩ ኽኣ። ኣብ ዓለም ወትሩ እንዳተዘከረ ዝነብር ጽቡቕ ስራሕን ግብርን ስለ ዝኾነ፡ ጽቡቕ ንዝገበሩ ዜጋታት ብግቡእ ክንጣበቐሎምን ክንቃለሰሎምን ናይ ኩልና ሞራላውን ታሪኻውን ሓላፍነት እዩ። ቅያን ታሪኽን መድሃኔ እምበር ካብ'ቲ ወትሩ እንዳተዘከረ ዝነብር ዘሐብን ታሪኽ ኤርትራውያን ሓደ እዩ።